

Djurskydd och Försöksdjur

Detta material sammanfattar de regler som gäller för försöksdjur och djurförsök. Tonvikten ligger på djurskyddsregler – vilka krav som ställs på den som använder försöksdjur, vilka tillstånd och godkännanden som krävs m.m.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

DJURSKYDDSLAGEN	3
MYNDIGHETER SOM ARBETAR MED FÖRSÖKSDJURSFRÅGOR	3
DEFINITION AV DJURFÖRSÖK OCH FÖRSÖKSDJUR	4
<i>Djurförsök</i>	4
<i>Försöksdjur</i>	4
<i>Försöksdjursstatistik</i>	4
GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER	4
<i>Försöksdjur och lidande</i>	5
<i>Alternativa metoder</i>	5
TILLSTÅND OCH GODKÄNNANDEN	5
<i>Etisk prövning</i>	6
<i>Tillstånd att använda försöksdjur</i>	7
<i>Tillstånd att föda upp försöksdjur</i>	8
<i>Tillstånd att tillhandahålla försöksdjur</i>	8
<i>Tillstånd att förvara försöksdjur</i>	8
<i>Godkänd föreståndare och veterinär</i>	8
<i>Utbildningskrav</i>	9
VILKA DJUR FÅR ANVÄNDAS I FÖRSÖK?	9
<i>Djur som är destinationsuppfödda</i>	9
<i>Djur som inte är destinationsuppfödda</i>	9
<i>Vilt levande djur och djur som infångats i naturen</i>	10
<i>Primater</i>	10
<i>Utrotningshotade djur</i>	10
DJURHÅLLNING	10
<i>Försöksdjursanläggning</i>	10
<i>Bruksbesättning</i>	10
<i>Försök på djur som lever vilt i naturen</i>	11
<i>Genetiskt modifierade djur</i>	11
TRANSPORT AV FÖRSÖKSDJUR	11
LAGSTIFTNING OM FÖRSÖKSDJUR	11
BLANKETTER	12

Djurskyddslagen

Djurskyddslagen innehåller bestämmelser för hur djur ska hållas och skötas. Lagen gäller för husdjur och andra djur som hålls i fångenskap t.ex. lantbruksdjur, sällskapsdjur, tävlingsdjur, djurparksdjur och försöksdjur. Mer detaljerade bestämmelser om hur djur ska skötas och hållas finns i djurskyddsförordningen samt föreskrifter och allmänna råd beslutade med stöd av denna.

Några av de viktigaste bestämmelserna i djurskyddslagen är att djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Dessutom ska djuren få möjlighet att bete sig naturligt. Det finns även bestämmelser om hur djurstallar och andra utrymmen där djur hålls ska utformas liksom om hur djur ska skötas. En annan viktig bestämmelse i det här sammanhanget är att djurskyddslagen tillåter användning av försöksdjur under förutsättning att ett flertal villkor är uppfyllda. Mer om dessa villkor finns senare i denna broschyr.

Myndigheter som arbetar med försöksdjursfrågor

Det är flera myndigheter som arbetar med ärenden som rör försöksdjur, t.ex. de djurförsöksetiska nämnderna, länsstyrelserna, Jordbruksverket och Naturvårdsverket. För mer information om vilka arbetsuppgifter dessa myndigheter har och hur de är uppbyggda se t.ex. deras webbplatser.

För att kontrollera att djurskyddslagstiftningen följs finns det kontrollmyndigheter på två nivåer.

- Länsstyrelserna ansvarar för den direkta kontrollen. Det är alltså länsstyrelserna som gör regelbundna besök på anläggningar där djur hålls (detta gäller för all slags djurhållning) och som dessutom följer upp anmälningar.
- För att arbeta med dessa ärenden finns det på länsstyrelsen djurskyddskontrollanter och en eller flera länsveterinärer samt

Lag, förordning, föreskrifter och allmänna råd

All lagstiftning i Sverige är uppbyggd genom lag, förordning, föreskrifter och allmänna råd.

Lag – regler som beslutas av riksdagen.

Förordning – regler som beslutas av regeringen.

Föreskrifter – regler utfärdade av en så kallad förvaltningsmyndighet. En myndighet får dock inte föreskriva om vad som helst utan endast om det som riksdagen i lagen eller regeringen i förordningen gett myndigheten i uppdrag att skriva om.

Allmänna råd – kan utfärdas av en myndighet utan uppdrag från riksdag och regering. De allmänna råden är regler som anvisar hur en person lämpligen kan göra i vissa situationer, men där det ändå står den enskilde fritt att välja en annan väg för att nå det önskade resultatet.

andra rådgivare med specialistkompetenser. Länsstyrelserna kan förelägga djurhållare att åtgärda brister i djurhållningen. De kan även besluta om omhändertagande av djur samt förbjuda någon att ha hand om djur. Vid behov hjälper polisen till med utövandet av kontrollen, och vid omhändertagande av djur är det polisen som verkställer beslutet.

- Jordbruksverket har ansvar för den centrala kontrollen vilket bl.a. innebär att samordna de andra kontrollmyndigheternas arbete och ge dem råd och hjälp. En del av detta arbete är att arbeta fram nya djurskyddsregler.

Definition av djurförsök och försöksdjur

Djurförsök

Enligt svensk lagstiftning definieras djurförsök som att ett djur används för:

- vetenskaplig forskning,
- sjukdomsdiagnos,
- utveckling och framställning av läkemedel eller kemiska produkter,
- undervisning, om djuret orsakas eller riskerar att orsakas lidande,
- andra jämförliga ändamål, samt
- framställning av djur med förändrad arvs-massa, om gentekniska, kemiska eller andra liknande metoder används.

Detta innebär att djurförsök omfattar mycket varierande verksamhet med olika grad av påverkan på djuren. Det är alltså ändamålet med användningen av djur som är avgörande för om det är ett djurförsök. Även försökssituationer där djur inte utsätts för något lidande ingår alltså i definitionen, t.ex. användande av djur i vissa beteendestudier eller i viss undervisning.

Enligt gemensamma regler inom EU och Europarådet används en annan definition av begreppet djurförsök – där krävs det att djuret ska vara utsatt för någon form av lidande för att användandet ska anses vara ett djurförsök. Inte heller avlivning av djur för att använda t.ex. organ anses vara djurförsök enligt denna definition vilket det dock är enligt den svenska definitionen. Andra länder inom EU kan ha andra definitioner, men vid sammanställning av statistik rapporteras antal använda djur etc. enligt den gemensamma EU-definitionen.

Försöksdjur

Ett försöksdjur är ett djur som används i djurförsök. Det vill säga, ett försöksdjur är ett djur som används för vetenskaplig forskning, sjukdomsdiagnos, framställning av läkemedel eller kemiska

produkter, viss undervisning eller andra jämförliga ändamål.

Detta innebär att det kan röra sig om alla slags djur från ”traditionella” försöksdjur som möss och råttor som hålls på ett laboratorium och där utsätts för försök till vilda djur som ingår i beteendestudier eller som förses med radiosändare. Det kan också röra sig om djur som direkt avlivas, utan föregående ingrepp, för att ta tillvara organ eller organdelar som sedan används inom forskning.

I fortsättningen används den svenska definitionen av djurförsök och försöksdjur om inte annat anges.

Försöksdjursstatistik

Det finns både svenska regler och bestämmelser från EU som kräver en redovisning varje år av försöksdjursanvändningen. Jordbruksverket samlar in och publicerar försöksdjursstatistik varje år. Dessa uppgifter finns på Jordbruksverkets webbplats <www.jordbruksverket.se>.

Europarådet

Europarådet är ett mellanstatligt samarbetsorgan med 47 medlemsländer, däribland Sverige. Rådet utfärdar konventioner av flera slag, t.ex. om mänskliga rättigheter. Europarådet är inte en del av EU.

EU

EU är en förkortning för Europeiska unionen. Det är en organisation som i dag består av 27 europeiska länder, däribland Sverige. Inom EU samarbetar länderna om bl.a. ekonomi, utrikespolitik och polis- och domstolsärenden. Samarbetet inom EU är omfattande men inte heltäckande.

Grundläggande principer

Enligt djurskyddslagen får försöksdjur användas endast under förutsättning att vissa villkor är uppfyllda. Förutom ett antal tillstånd och godkännanden finns flera grundförutsättningar som ska vara uppfyllda.

De grundläggande krav som måste vara uppfyllda för att få använda försöksdjur är att syftet med

djurförsöket inte kan uppnås med andra metoder, att djuren utsätts för så lite lidande som möjligt och att inga andra djur än de som fötts upp för att bli försöksdjur används.

Det finns bestämmelser som reglerar vilka överväganden som ska göras redan vid planeringen av ett försök. Bland annat ska valet av djurart noga

överbägas liksom hur mycket lidande försöket kan förväntas orsaka djuren och hur många djur som kommer att krävas.

När det gäller djurförsök som rör folkhälsa och säkerhet och som måste utföras för att uppfylla lagstiftningen, ska resultat från försök som har utförts i något annat land inom EU i största möjliga utsträckning användas i stället för att göra nya försök.

Försöksdjur och lidande

Enligt djurskyddslagen ska djur skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. För försöksdjur gäller dock att de inte ska anses vara utsatta för onödigt lidande eller sjukdom vid användningen av dem när en djurförsöksetisk nämnd har godkänt användningen.

I lagstiftningen står det också att ett försöksdjur ska bedömas innan det används i försök om användningen kan medföra fysiskt eller psykiskt lidande. Det är dock tillåtet att ge ofullständig bedövning eller ingen bedövning alls, men då ska djuret, om det är möjligt, få smärtstillande eller lugnande medel så att det inte utsätts för svår smärta, ångest eller annat svårt lidande. Tillfällena då detta är tillåtet är om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med användningen eller om bedövningen skulle orsaka mer lidande än användningen i sig.

Tillstånd och godkännanden

För att få använda försöksdjur krävs följande tillstånd och godkännanden:

1. Om djuren ska hållas i en anläggning ska denna godkännas av Jordbruksverket från djurskyddssynpunkt. Jordbruksverket godkänner anläggningarna först på förhand innan anläggningen uppförs eller byggs om och sedan efter en besiktning när den är uppförd eller ombyggd. Om genetiskt modifierade djur ska hållas krävs ytterligare ett godkännande från Jordbruksverket. Dessa två godkännanden av anläggningen kan alltså inte ersätta varandra.
2. Ett tillstånd att använda försöksdjur från Jordbruksverket. I och med detta tillstånd får t.ex. en institution på ett universitet rätt att använda försöksdjur med särskilda villkor. Dessa villkor kan omfatta vilka djurslag som får användas, i vilken anläggning djuren ska hållas och

Alternativa metoder

Ett grundläggande krav som måste vara uppfyllt för att försöksdjur ska få användas är att det inte finns något alternativ till att göra djurförsök för att kunna nå ett visst resultat. Den snävaste definitionen av alternativa metoder är helt enkelt metoder där försöksdjur inte används.

I många sammanhang används emellertid en vidare definition än metoder som helt ersätter användningen av djur. Med alternativa metoder menas då inte bara metoder som ersätter djurförsök utan också metoder som medför en minskning av det antal djur som krävs för att nå ett visst resultat. Även metoder som innebär en förfining av de tekniker som används för att minska den smärta och det obehag som djuret kan känna räknas som alternativa metoder.

De engelska forskarna William Russel och Rex Burch publicerade 1959 "The Principles of Humane Experimental Technique" där de definierade alternativ såsom varje metod som innebär antingen ett ersättande av försöksdjursanvändningen, en minskning i användningen av försöksdjur eller en förfining av de tekniker som används i syfte att förbättra djurens situation. Deras definition är känd som "De tre R:ens princip" p.g.a. att definitionen på engelska kan sammanfattas med orden replacement (ersättande), reduction (minskning) och refinement (förfining).

vilken typ av verksamhet som ska bedrivas t.ex. undervisning, läkemedelsframställning eller biomedicinsk forskning.

3. Att de försök som ska utföras är godkända av en djurförsöksetisk nämnd. Godkännandet från den etiska nämnden ger, till skillnad från tillståndet från Jordbruksverket, rätt att använda djur i ett specifikt försök.
4. Eventuellt andra tillstånd, godkännanden, dispenser m.m. från Jordbruksverket eller andra myndigheter.

Det krävs dessutom tillstånd från Jordbruksverket om någon vill föda upp, tillhandahålla eller förvara försöksdjur. Även vid import av försöksdjur krävs olika former av tillstånd och intyg.

Sammanfattning av tillstånd, godkännanden, dispenser och andra ärenden

Tillstånd eller godkännande

Etisk prövning av djurförsök

Tillstånd till användning av försöksdjur

Tillstånd till uppfödning av försöksdjur

Tillstånd till tillhandahållande av försöksdjur

Tillstånd till förvaring av försöksdjur

Förhandsgodkännande av försöksdjursanläggningar

Besiktning av anläggningar och utlåtande efter besiktning

Godkännande av anläggningar för genetiskt modifierade djur

Dispens från kravet att bara använda destinationsuppfödda hundar och katter

Andra dispenser från djurskyddslagen

Ärenden om djurtransporter

Registrering av djurtransporter

In- och utförelse

Andra smittskyddsfrågor

Skyddade djurarter

Animaliska biprodukter

Statistikuppgifter om försöksdjur

Tillstånd m.m. från andra myndigheter

Myndighet

Djurförsöksetisk nämnd

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

Jordbruksverket

T.ex. Naturvårdsverket, länsstyrelserna

Etisk prövning

För att få använda djur i försök måste en djurförsöksetisk nämnd godkänna försöket från etisk synpunkt.

Det finns bestämmelser om vad den etiska nämnden ska ta hänsyn till, när den ska bestämma om ett försök ska bli godkänt eller inte. Den etiska nämnden ska vid sin prövning väga försökets betydelse och lidandet för djuret mot varandra. Nämnden ska inte godkänna ett försök när det inte kan anses angeläget från allmän synpunkt eller om andra metoder skulle kunna användas i stället för att använda försöksdjur.

Som en del av prövningen ingår att de etiska nämnderna ska ge råd till dem som leder försöken. Det finns dessutom en bestämmelse som säger att ett etiskt godkännande inte får gälla längre än tre år – sedan måste en ny prövning göras om försöket ska fortsätta. Detta sker som regel genom att försöksledaren på nytt ansöker om etisk prövning.

Undantag från kravet på etiskt godkännande

Den etiska prövningen omfattar endast ryggradsdjur. Från prövningsplikten har undantagits dels sådana utfodringsförsök som sker vid hållande av husdjur och som inte innefattar lidande för djuren, dels traditionell ringmärkning av fåglar.

De djurförsöksetiska nämnderna

I lagstiftningen finns bestämmelser om de djurförsöksetiska nämndernas organisation och verksam-

het. I dag finns det sju etiska nämnder varav två är placerade i Stockholm och de övriga i Uppsala, Linköping, Malmö/Lund, Göteborg och Umeå.

Nämnderna prövar ansökningar om planerade djurförsök från de områden som nämns som verksamhetsområden i tabellen. Alla ansökningar om klinisk prövning av veterinärmedicinska läkemedel prövas emellertid av Uppsala djurförsöksetiska nämnd medan alla ansökningar från försvarsmakten prövas av Umeå djurförsöksetiska nämnd.

Varje nämnd ska ha en ordförande, en vice ordförande, tolv ordinarie ledamöter och personliga suppleanter till dessa. Ordförande och ledamöter utses av Jordbruksverket. Ordföranden och vice ordföranden ska vara domstolserfarna jurister. Av de övriga ledamöterna ska ena hälften vara forskare, försöksdjurstekniker eller försöksdjurspersonal medan den andra hälften ska bestå av lekmän, av vilka några kommer från djurskyddsorganisationer.

Representationen inom nämnderna är tänkt att leda till diskussioner från skilda utgångspunkter som kan ge en bred belysning av djurförsök och den etiska problematiken kring försöken. Detta leder på sikt till ett ökat samarbete mellan forskningen och nämnderna och bidrar till att skapa en ömsesidig förståelse mellan forsknings- och djurskyddsintressena.

Hur många ärenden godkänns, modifieras eller avslås av nämnderna?

Inom den djurförsöksetiska prövningen avslås ett fåtal ärenden helt medan ett större antal korrigeras och modifieras av nämnderna. Dessutom ändras en hel del ärenden av försöksledaren under beredningen av nämnden. Av 1 882 prövade ansökningar år 2008 avslögs 20 stycken och 476 modifierades av nämnderna. Reservationer fanns i 197 ärenden. Av samtliga ansökningar avsåg 677 framställning eller användning av genetiskt modifierade djur.

Djurförsöksetisk nämnd

Stockholms södra

Stockholms norra

Uppsala

Linköping

Malmö/Lund

Göteborg

Umeå

Verksamhetsområde

Den del av landskapet Södermanland som ingår i Stockholms län samt Gotlands län

Den del av landskapet Uppland som ingår i Stockholms län

Uppsala, Västmanlands, Dalarnas och Gävleborgs län

Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Örebro län

Blekinge, Skåne och Hallands län

Västra Götalands och Värmlands län

Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län

För aktuella adresser och telefonnummer se Jordbruksverkets webbplats <www.jordbruksverket.se>.

Tillstånd att använda försöksdjur

Det är Jordbruksverket som beviljar tillstånd till att använda försöksdjur. Detta tillstånd ger en läroanstalt eller ett företag rätt att använda försöksdjur vid en institution, avdelning eller liknande. Observera att det alltså alltid är ledningen på t.ex. universitetet eller företaget som är ytterst ansvarig för verksamheten.

Tillståndet från Jordbruksverket innebär att en lämplighetsbedömning har gjorts av både den som söker tillstånd och den anläggning i vilken verksamheten ska bedrivas. Detta tillstånd är, till skillnad från godkännandet från den etiska nämnden, övergripande på så sätt att det omfattar hela djurförsöksverksamheten och inte bara ett försök eller projekt.

Ett tillstånd att använda försöksdjur beviljas för högst fem år och det får återkallas.

Krav för att tillstånd ska beviljas

När en ansökan om tillstånd att använda försöksdjur prövas kontrollerar Jordbruksverket att den sökandes kunskap och erfarenhet liksom anläggningens utformning står i förhållande till verksamheten och djurslagen. Den sökande är mestadels ett universitet eller högskola, ett företag eller liknande, dvs. inte enskilda personer.

Ansökan om etisk prövning

Ansökan om etisk prövning ska göras på särskild blankett. Blanketten finns för ifyllande eller nedladdning från Jordbruksverkets webbplats. Till hjälp vid ifyllandet av ansökningsblanketten finns det en skriftlig vägledning som också finns på Jordbruksverkets webbplats. Den ifyllda ansökan om etisk prövning skickas till den djurförsöksetiska nämnd inom vars verksamhetsområde försöket ska utföras.

Om djuren ska hållas i en anläggning krävs att denna är godkänd av Jordbruksverket (se rubrik Djurhållning).

Hur höga krav som ställs beror alltså bl.a. på vilken slags verksamhet det gäller. Till exempel krävs i viss mån olika slags kunskap när det gäller att göra utfodringsförsök på kor jämfört med läkemedelstester på råttor i ett laboratorium. Eftersom det finns en hel del grundläggande krav för att få utföra djurförsök (se rubrik Grundläggande principer), måste det inom den organisation som vill ha tillstånd att använda försöksdjur finnas tillräcklig kunskap för att uppfylla dessa. Det ska bland annat finnas kunskap om hur en försöksplan tas fram, om det kan finnas alternativa sätt att utföra försöket och om motsvarande forskning redan genomförts m.m.

För att få tillstånd ska det dessutom finnas en föreståndare som Jordbruksverket har godkänt, en veterinär och tillräckligt stor personalstyrka som har den utbildning och kompetens som behövs (se vidare rubrikerna Godkänd föreståndare och veterinär samt Utbildningskrav).

Ansökan om tillstånd att använda försöksdjur

Ansökan om tillstånd att använda försöksdjur görs på en särskild blankett som kan beställas från Jordbruksverket eller skrivas ut från webbplatsen. Ansökan skickas till Jordbruksverket. För att få tillstånd ska dessutom en avgift betalas till Jordbruksverket när ärendet är beslutat.

Undantag från kravet på tillstånd

De försök som inte kräver godkännande av de etiska nämnderna kräver inte heller tillstånd från Jordbruksverket. Det gäller således de fall när andra djur än ryggradsdjur används, vid viss testning av foder och vid ringmärkning av fåglar.

Tillstånd att föda upp försöksdjur

För att få föda upp försöksdjur krävs tillstånd från Jordbruksverket och en anläggning som är godkänd av Jordbruksverket från djurskyddssynpunkt. För att Jordbruksverket ska kunna ge ett tillstånd gäller samma sak som för ett tillstånd att använda djur. Dessutom ska hänsyn tas till behovet av de djur som ska födas upp. Däremot krävs inget godkännande från en djurförsöksetisk nämnd.

Kravet på tillstånd gäller naturligtvis för djurarter som måste vara destinationsuppfödda, d.v.s. uppfödda för att användas i försök. Men även för de djurarter som är undantagna från kravet på destinationsuppfödning krävs ett tillstånd till uppfödning, om det huvudsakliga syftet med uppfödningen är att producera försöksdjur.

Ansökan om tillstånd att föda upp försöksdjur görs på en särskild blankett och skickas till Jordbruksverket. För att få tillstånd ska dessutom en avgift betalas till Jordbruksverket när ärendet är beslutat.

Tillstånd att tillhandahålla försöksdjur

Enligt djurskyddslagen behövs tillstånd för att tillhandahålla försöksdjur. Med tillhandahålla menas att någon säljer försöksdjur som denne inte själv fött upp, t.ex. importerar försöksdjur åt någon annan. När djuren hålls i en anläggning krävs dessutom att anläggningen är godkänd från djurskyddssynpunkt av Jordbruksverket.

Ansökan om tillstånd att tillhandahålla försöksdjur skickas till Jordbruksverket. Det finns i nuläget ingen speciell blankett för detta. För att få tillstånd ska dessutom en avgift betalas till Jordbruksverket när ärendet är beslutat.

Tillstånd att förvara försöksdjur

Tillstånd att förvara försöksdjur ska inte blandas ihop med godkännande av försöksdjursanlägg-

ning, detta är i stället ett tillstånd som krävs när den som förvarar djuren inte samtidigt använder, föder upp eller tillhandahåller dem. Tillfällen då detta skulle kunna inträffa är om någon förvarar försöksdjur åt den som äger djuren innan eller mellan försök. Det behövs däremot inte något särskilt tillstånd för att förvara försöksdjur när man har något av de andra tillstånden. Det krävs att anläggningen där djuren hålls är godkänd av Jordbruksverket från djurskyddssynpunkt.

Ansökan om tillstånd att förvara försöksdjur görs på en särskild blankett och skickas till Jordbruksverket. För att få tillstånd ska dessutom en avgift betalas till Jordbruksverket när ärendet är beslutat.

Godkänd föreståndare och veterinär

För att Jordbruksverket ska kunna ge ett tillstånd måste det bl.a. finnas en föreståndare som ska godkännas av Jordbruksverket. Det ska dessutom finnas en veterinär knuten till verksamheten. Dessa två personer har ansvar enligt djurskyddslagstiftningen. Veterinärens och den godkände föreståndarens huvudsakliga uppgift i verksamheten är att aktivt bevaka djurskyddet i alla situationer och att se till att djurskyddsbestämmelserna följs.

Den godkände föreståndaren ska dessutom se till att tillsynen över försöksdjuren och utrustningen fungerar. Föreståndaren är också ansvarig för journalföringen. Den godkände föreståndaren är slutligen ansvarig för att statistikuppgifter över försöksdjursanvändningen årligen redovisas till Jordbruksverket.

Enligt lagen ska alltså Jordbruksverket godkänna föreståndaren. Den föreslagne föreståndarens bakgrund, utbildning och erfarenhet bedöms från fall till fall. Bakgrund, utbildning och erfarenhet ska vara relevant för den verksamhet som ska bedrivas inom ramen för tillståndet. Vad som är viktigt är att föreståndaren har insyn i och kunskap om den försöksdjursverksamhet som ska bedrivas och dessutom ett inflytande över den. Den godkände föreståndaren bör i sitt jobb i hög grad även vara "geografiskt knuten" till anläggningen. Detta för att hon eller han verkligen ska kunna ha kontroll över verksamheten.

Jordbruksverket har även godkänt en ställföreträdande föreståndare i de fall sökanden ansökt om detta och myndigheten funnit det lämpligt. Då ställs extra krav, t.ex. att de ska föra journal över vem som vid varje tillfälle är föreståndare. Mer information om vilka krav som ställs på en föreståndare finns på Jordbruksverkets webbplats.

Förutom att ge veterinärmedicinska råd och hjälpa till vid behandling av djuren ska veterinären ge råd om djurens välbefinnande. Dessutom ska veterinären ge råd och anvisningar om hur själva försöksverksamheten ska utformas.

Även om veterinären inte ska godkännas av Jordbruksverket ställer myndigheten krav på att veterinären ska vara placerad på anläggningen där försöken utförs eller åtminstone ha geografisk anknytning till den. Det ska t.ex. vara möjligt att dagligen ta sig till anläggningen. Dessutom ska veterinären vara behörig att utöva veterinäryrket i Sverige.

Utbildningskrav

Den som arbetar med försöksdjur ska ha särskild utbildning. Detta gäller för både den som använder och den som sköter djuren.

Kraven på utbildning omfattar alltså bl.a. forskare, laboratoriepersonal, försöksdjurstekniker och djur-

vårdare. Utbildningen behöver inte vara likadan för alla som håller på med djuren, utan kan anpassas till både vilken bakgrund och utbildning personen har och till vilka arbetsuppgifter denne har. Den som har särskild kunskap och erfarenhet kan undantas från vissa moment i utbildningen.

Utbildningen ska omfatta lagstiftning och myndighetsutövning, försöksdjursbiologi, försöksdjurshållning, djurexperimentell metodik, alternativa metoder till djurförsök och etik. Utbildningen ska ha slutförts senast två år efter att arbetet med försöksdjur påbörjades.

Det är den som har tillståndet att använda försöksdjur (dvs. företaget, universitetet etc.) som ska se till att personalen har eller går denna utbildning. Denne ska också redovisa utbildningsåtgärder för Jordbruksverket om så begärs.

Även den som deltar i verksamhet med uppfödning, förvaring eller tillhandahållande av försöksdjur ska ha den utbildning som arbetet kräver.

Vilka djur får användas i försök?

Djur som är destinationsuppfödda

Ett av de grundläggande kraven för att få använda försöksdjur är att djuren är uppfödda för att användas i försök, så kallad destinationsuppfödning. Lagstiftningen har gjort undantag från kravet på att försöksdjur ska vara destinationsuppfödda för en hel del djurarter. Detta undantag gäller alla arter förutom mus, råtta, marsvin, hamster, gerbil, kanin, hund, katt, iller, vaktel, samtliga primatararter och samtliga arter av genetiskt modifierade ryggradsdjur.

För att få föda upp försöksdjur krävs tillstånd från Jordbruksverket, se rubrik Tillstånd att föda upp försöksdjur.

Djur som inte är destinationsuppfödda

Som nämns ovan finns en hel del djurarter undantagna från kravet på att försöksdjur ska vara destinationsuppfödda. Förutom dessa undantagna djur får vissa djur som vanligtvis kräver destinationsuppfödning användas för undervisning i hållande och skötsel av djur utan att vara destinationsuppfödda. Dessa djur är mus, råtta, marsvin, hamster, gerbil, kanin, iller och vaktel.

Dispens för hundar och katter

Ett annat viktigt undantag från kravet på destinationsuppfödning finns för hundar och katter. Hun-

dar och katter som hålls som sällskapsdjur får användas i försök efter speciell dispens från Jordbruksverket. För att få göra detta måste speciella krav uppfyllas t.ex. att djuret ska bo kvar hos ägaren, djuret inte utsätts för betydande operativa ingrepp enbart beroende på djurförsöket (p.g.a. att djuret är sjukt) osv.

Ett tillfälle när denna dispens ges är vid klinisk prövning av läkemedel för djur, dvs. när ett nytt läkemedel tagits fram och dess effekt ska testas på "vanliga" djur (på samma sätt som görs på människor inom sjukvården). Även när förekomsten av en sjukdom inom en viss ras ska undersökas genom t.ex. blodprovstagning, hjärtundersökning eller någon annan enklare undersökning kan dispens ges för att få använda "vanliga" hundar och katter.

Det bör observeras att dessa sällskapsdjur alltså är försöksdjur den tid de används, och den som använder dem måste förutom att ha en dispens även ha tillstånd att använda försöksdjur och ett etiskt godkännande av försöket. Eftersom djuren ska hållas hos ägaren finns det dock inget krav på någon godkänd anläggning.

Ansökan om dispens från kravet att försöksdjur ska vara uppfödda för ändamålet görs på en särskild blankett som kan beställas från Jordbruks-

verket eller skrivs ut från webbplatsen. Ansökan skickas till Jordbruksverket.

Vilt levande djur och djur som infångats i naturen

Det är tillåtet att göra försök på djur som lever vilt i naturen, men då måste vissa villkor vara uppfyllda (se rubrik Djurhållning). För att få använda djur som infångats i naturen måste det vara omöjligt att använda andra djurarter eller samma djurart som är uppfödd i fångenskap. För att få släppa ett infångat djur igen finns det också regler, t.ex. att utsläppande ingår som en del i försöket och att det

Djurhållning

I en viktig bestämmelse i djurskyddslagen anges att djur ska hållas på ett sätt som ger dem möjlighet att bete sig naturligt. Detta gäller även för försöksdjur.

De flesta försöksdjur som används hålls i försöksdjuranläggningar som har byggts och inretts just för att det ska hållas försöksdjur där. Det är dock även tillåtet att göra försök utanför en försöksdjursanläggning när det är lämpligt med tanke på syftet med försöket. En del försök görs på djur som normalt sett används till annat och dessa djur får då stå kvar i sin vanliga miljö t.ex. en mjölkobesättning. Andra försök görs på vilda djur som inte hålls i fångenskap. I dessa två sistnämnda fall är det inte tillåtet att göra några försök som innebär operativa ingrepp utan endast enklare försök t.ex. klinisk prövning av läkemedel, beteendestudier eller blodprovstagning för att kontrollera hur utbredd ett visst smittämne är.

Försöksdjursanläggning

Innan en försöksdjursanläggning får byggas måste den godkännas av Jordbruksverket medan den fortfarande är på ritningsstadiet, dvs. innan byggandet påbörjas. Samma sak gäller om en försöksdjursanläggning ska byggas om liksom när en anläggning, som tidigare använts till annat ska byggas om för att hålla försöksdjur i den. Detta innebär att i stort sett alla ändringar som görs i försöksdjursanläggningar ska förhandsgodkännas av Jordbruksverket när de på något sätt påverkar djurskyddet.

Vad Jordbruksverket tittar på när det gäller förhandsgodkännande av anläggningar är att djuren hålls i en miljö som, så långt det går, tillåter dem att utföra sina naturliga beteenden. Detta innebär att de ska ha tillräckligt stora utrymmen och att

inte finns någon risk att det blir problem för vare sig djuret, människor eller miljön.

Primater

Det är inte tillåtet att använda människoapor eller gibboner i djurförsök. Om de hålls i en djurpark får de dock användas för vissa beteendestudier.

Utrotningshotade djur

För att få använda utrotningshotade djur måste de bestämmelser som finns om utrotningshotade djur följas och dessutom måste syftet med försöket vara att bevara just den djurarten.

utrymmena ska ha en inredning som passar djurarten och ger djuren stimulans. Dessutom kontrolleras att ventilationen är bra, att belysningen är utformad så att djuren inte störs av ljuset eller av de ljud belysningen kan åstadkomma, att det inte är bullrigt etc. Bedömningen av anläggningen görs utifrån vilka djurarter som ska hållas där och vilken verksamhet som ska bedrivas. När kraven är uppfyllda förhandsgodkänns anläggningen.

När anläggningen sedan är uppförd ska den besiktigas. Vid besiktningen kontrolleras att anläggningens utförande stämmer med det förhandsgodkännande Jordbruksverket gett.

Därefter lämnar Jordbruksverket ett ”utlåtande efter besiktning” av vilket framgår om anläggningen är lämplig som försöksdjursanläggning och vilka djurarter som får hållas där.

Ansökan om förhandsgodkännande av försöksdjursanläggning liksom ansökan om besiktning skickas till Jordbruksverket.

Bruksbesättning

Vissa typer av försök kan vara mest lämpliga att utföra i t.ex. en vanlig ladugård (bruksbesättning). Ett sådant tillfälle är vid klinisk prövning av läkemedel, dvs. när ett nytt läkemedel tagits fram och dess effekt ska testas på ”vanliga” djur. Andra tillfällen när det är mest lämpligt att använda djur som inte hålls som försöksdjur är när förekomsten av ett visst smittämne, ska kontrolleras. Dessa djur är alltså försöksdjur under den tid de ingår i försöket, eftersom de då används för vetenskaplig forskning.

Många försök är inte lämpliga att göra i en bruksbesättning, t.ex. om det är fråga om operativa ingrepp eller liknande.

Försök på djur som lever vilt i naturen

Även vilda djur används i försök. Det kan t.ex. vara intressant att följa hur ett djur rör sig i naturen, vilket kan göras genom att sätta fast en radiosändare på djuret. Normalt sett omfattas bara djur i fångenskap av djurskyddslagen, men vilda djur som används som försöksdjur omfattas av djurskyddslagen under den tid de används.

Om de vilda djuren ska hållas i hägn så gäller anläggningsbestämmelserna, dvs. anläggningen ska förhandsgodkännas och besiktigas.

Transport av försöksdjur

Det finns särskilda föreskrifter om transporter som även gäller för försöksdjur. För de olika djurarterna finns detaljbestämmelser om hur de ska transporteras oavsett om de är försöksdjur eller ej.

Transportörer av försöksdjur ska vara registrerade hos Jordbruksverket. För att få registreras som kommersiell djurtransportör krävs att de transportmedel som används är godkända som djur-

Lagstiftning om försöksdjur

Djurskyddslagstiftning för försöksdjur

- Djurskyddslagen (1988:534), saknr L 1
- Djurskyddsförordningen (1988:539), saknr L 2
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2004:4) om djurförsök m.m., saknr L 55
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter (DFS 2004:15) om uppfödning, förvaring, tillhandahållande och användning m.m. av försöksdjur, saknr L 50
- Lantbruksstyrelsens kungörelse (LSFS 1982:21) om djurhållning m.m., saknr L 3
- Centrala försöksdjursnämndens kungörelse (LSFS 1988:45) med föreskrifter och allmänna råd om den etiska prövningen av användningen av djur för vetenskapliga ändamål m.m., saknr L 28
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter (DFS 2004:13) föreskrifter om statistikföring vid djurförsök, saknr L 30
- Centrala försöksdjursnämndens kungörelse (SJVFS 1992:11) med föreskrifter och allmänna råd om utbildningskrav vid användning av djur för vetenskapliga ändamål m.m., saknr L 32

Genetiskt modifierade djur

Utöver de krav som står i djurskyddslagstiftningen omfattas verksamhet med genetiskt modifierade djur även av bestämmelser i miljöbalken (1988:808) och dess följdföreskrifter. Bl.a. ska anläggningen godkännas för att få hålla genetiskt modifierade djur vilket är ett annat godkännande än det som ges ur djurskyddssynpunkt.

Kontakta Jordbruksverket för mer information.

transporter. För att få detta godkännande ska fordonet uppfylla de krav som anges i föreskrifterna för de djurslag som ska transporteras.

Ansökan om att bli registrerad transportör görs på en särskild blankett som finns på Jordbruksverkets webbplats. Ansökan om registrering skickas till Jordbruksverket.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2008:19) om avgifter i vissa ärenden enligt 67 § djurskyddsförordningen, saknr L 117
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2007:77) om slakt och annan avlivning av djur, saknr L 22
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2004:10) om transport av levande djur, saknr L 5
- Rådets förordning (EG) nr 1/2005 av den 22 december 2004 om skydd av djur under transport
- Djurskyddsmyndighetens föreskrifter (DFS 2004:14) om operativa ingrepp på eller injektioner till djur, saknr L 41
- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2008:67) om offentlig djurskyddskontroll, saknr L 44

Dessa bestämmelser finns på Jordbruksverkets webbplats <www.jordbruksverket.se>.

Internationell lagstiftning om försöksdjur

Både EU-lagstiftningen och Europarådet har regler om försöksdjur.

EG:s direktiv om skydd av djur som används i försök och för andra vetenskapliga ändamål (86/609/EEG) innehåller långtgående riktlinjer bl.a. för att användningen av djur för vetenskapliga ändamål ska kunna begränsas. Detsamma gäller Europarådets konvention ETS 123 om ryggradsdjur som används till försök och andra vetenskapliga ändamål. År 1988 anslöt sig Sverige

till Europarådskonventionen ETS 123 och som medlem av EU är Sverige sedan år 1995 bundet av EG:s direktiv 86/609/EEG.

EU:s direktiv finns på:
<eur-lex.europa.eu/sv/index.htm>.

Europarådets konventioner finns på:
<conventions.coe.int>, dock endast på engelska och franska.

Blanketter

Blanketterna finns på Jordbruksverkets webbplats <www.jordbruksverket.se>.

Tillstånd från Jordbruksverket

- Blankett för ansökan om tillstånd att använda försöksdjur (Artikelnr D 50)
- Blankett för ansökan om tillstånd att föda upp försöksdjur (Artikelnr D 101)
- Blankett för ansökan om dispens från krav på att hundar och katter ska vara destinations-uppfödda (Artikelnr D 178)

För godkännande av anläggning liksom för ansökan om tillstånd att tillhandahålla eller förvara försöksdjur kontakta Jordbruksverket.

Etisk prövning

- Blankett för ansökan om etisk prövning av djurförsök (Artikelnr D 174)
- Anvisning till blanketten ansökan om etisk prövning av djurförsök (Artikelnr D 174:1)

Rapportering av statistik

- Blankett för försöksdjursstatistik - uppgifter om användning av djur för vetenskapliga ändamål m.m. (Artikelnr D 147)

Obs att rapporteringen av statistik i första hand bör göras via Jordbruksverket e-tjänst, se <www.jordbruksverket.se>

